

izogniti tudi kritični opombi: v besedilih je nekaj zgodovinskih napak in ocen, ki bi jih pred natisom zlahka odpravil nekoliko bolj kritičen recenzent.

Peter Vodopivec

Annales 8 in 9/96 (Letnik VI.). Anali za istrske in mediteranske študije – Annali di Studi istriani e mediterranei. Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije, 1996. 432 + 312 strani.

Annales imajo od šestega letnika dva izdajatelja. S podpisom pogodbe (5. junija 1996) o soizdajateljstvu revije *Annales* med Zgodovinskim društvom za južno Primorsko in Znanstveno raziskovalnim središčem Republike Slovenije v Kopru, stopa revija – po besedah glavnega urednika Darka Darovca – v novo obdobje delovanja, podprto z dejavnostjo in programsko usmeritvijo javnega raziskovalnega zavoda, ki pa se v vseh poglavitnih programskih točkah ujema z dosedanjo vsebinsko naravnostjo revije: to je objavljanje znanstvenih in strokovnih del s humanistično, družboslovno in naravoslovno, slednjo predvsem z naravovarstveno, ekološko in biološko vsebino. Po zagotovilih obeh partnerjev bo revija tudi v bodoče združevala strokovne in znanstvene potenciale in raziskave slovenskih primorskih in osrednjih ter zamejskih ustanov v Italiji, s tendenco vedno večjega vključevanja zamejskih Slovencev v Avstriji, ne zanemarljivo sodelavcev iz bližnjih italijanskih in hrvaških pokrajin. Uredništvo pa naj bi – prek vnaprej načrtanih tematskih sklopov raziskovanj ter s pridobivanjem novih sodelavcev iz mediteranskih dežel – še bolj stremelo k mednarodni uveljavitvi revije.

Obsežni šesti letnik Analov (744 strani velikega formata) je izšel, tako kot predhodna (četrti in peti), v dveh številkah: *series historia et sociologia* 3 (8. št.) in *series historia naturalis* 3 (9. št.).

Tokratno humanistično-družboslovno osmo številko še posebej zaznamujejo prispevki (13) z mednarodnega simpozija *Primorska in Trst od Rapalla do Londonskega memoranduma (1920–1954)*, ki ga je organiziralo Zgodovinsko društvo za južno Primorsko v sodelovanju z Deželnim inštitutom za zgodovino osvobodilnega gibanja Furlanije in Julijske Benečije iz Trsta, Inštitutom za novejšo zgodovino iz Ljubljane ter Odsekom za zgodovino Narodne in študijske knjižnice iz Trsta, 26. maja 1995 v Kopru.

Uvodno, pregledno študijo z naslovom *Slovensko-italijanski odnosi od leta 1915 (tajni Londonski pakt) do danes* je prispeval Jože Pirjevec. V razpravi *Značilnosti in oblike protifašističnega odpora na Primorskem med dvema vojnoma* avtorica Milica Kacin-Wohinz poudarja, da se je ta odpor razvijal s treh političnih pozicij (narodnoliberalne, krščanske, komunistične); njegova osnovna značilnost pa je bila v narodnostnem motivu: »Kdorkoli bi prišel na Primorsko 1941. leta s parolo narodne osvoboditve, bi zagotovo imel za seboj veliko večino ljudi.« V pregledni študiji *Slovenska in hrvaška emigracija iz Julijske krajine med obema vojnoma in njena politična vloga* (v italijanščini) Aleksej Kalc – na osnovi dosedanjih raziskav v okviru slovenskega in deloma hrvaškega zgodovinopisja – podaja specifične značilnosti eksodusa, njegov pomen v okviru narodno-politične problematike v takratni Julijski krajini, ter delovanje primorske emigracije kot organiziranega protifašističnega gibanja. Milan Pahor v članku *Vzpon in nasilna ukinitve slovenskih denarnih zavodov v Trstu* piše, da je bilo temeljno prepričanje Slovencev v Trstu, izoblikovano konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja, da narodni prepoved ne bo gotov in trajen, če si ne zagotovijo trdne gospodarske osnove. Z ustanovitvijo Jadranske banke (1905) se je odprla pot za samostojno oblikovanje bančnega in industrijskega kapitala; začel se je silovit vzpon tržaških Slovencev, ki ga je zaustavil razpad avstroogrške monarhije, povsem uničil pa fašizem.

Vlasta Beltram v prispevku *Specifika NOG v slovenski Istri* poudarja, da je bil obstoj večjih partizanskih enot v slovenski Istri nemogoč, zato pa je prebivalstvo tega koščka Slovenije opravilo

¹ V prejšnji številki Zgodovinskega časopisa je Aleš Gabrič sicer že objavil oceno pričujočega zbornika. Ker je uredništvo rokopis druge ocene prejelo še pred izidom ZČ 4/1997, objavljamo tudi ta pogled na zbornik. – Op. uredništva.

garaško delo na področju oskrbovanja predvsem VII. korpusa s hrano in oblačili ter sanitetnim in tehničnim materialom za partizanske bolnišnice, tehnike in tiskarne; v študiji so objavljeni dokumenti iz arhiva dr. Ivana Matka-Imka, sanitetnega referenta v okrožju slovenska Istra. V članku *Jadransko primorje 1943–1945* (v italijanščini) avtor Karl Stuhlpfarrer poudarja, da sta nemška policija in vojska ob pomoči lokalnih kolaboracionistov in ukrajinskih enot ob zasedbi tega območja septembra 1943 začeli zagrizeni boj proti prebivalstvu; v Trstu so organizirali taborišče (Rižarna) za Jude in partizane, ki pa ni bilo zgolj tranzitnega pomena, temveč tudi pravo uničevalno taborišče. Metka Gombač obravnava – na primeru delovanja Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje in Trst (PNOO) – *Avtonomijo in decentralizacijo jugoslovanske politike ob koncu druge svetovne vojne* (v italijanščini). Avtorica poudarja, da je PNOO od izvolitve (15.9.1944) dalje vodil upravo Primorja, saj je imel status najvišjega zakonodajnega in izvršilnega organa. Z vzpostavitvijo Zavezniške vojaške uprave (poleti 1945) je PNOO izgubil oblastno funkcijo, ostal pa je kot posvetovalni organ; njegova prisotnost je bila tako močna in upoštevana, da lahko govorimo o dvovladju na področju uprave vse do njegove razpustitve (23.2.1947).

Anna Maria Vinci v prispevku *Obdobja vojne: Trst, mesto v ogledalu* (v italijanščini) poudarja, da je bilo prav civilno prebivalstvo (Italijani, Slovenci, Hrvati) Trsta in celotne regije tisto, ki je v kratkem premoru med prvo in drugo svetovno vojno najokrutneje občutilo vsa protislovja in napetosti obmejnega mesta, ki je poleg tega še gojilo in vzdrževalo nasilje fašističnega nacionalizma; vloži preganjalcev in preganjanih sta razdelili narodnosti ter uničili dejanska in možna sožitja. Glenda Sluga v študiji *Identiteta in revolucija* (v angleščini) osvetljuje zgodovino »štiridesetih dni« projugoslovanske partizanske uprave v Trstu (1. maj – 12. junij 1945) in poudarja, da so se interesi vrste skupin ljudi (delavke, antifašisti, antinacionalisti in komunisti) poistovetili z interesi tedanje uprave. Boris M. Gombač v prispevku *Osvoboditev Trsta maja 1945* obravnava predzgodovino dogodkov, ki so pripeljali do druge svetovne vojne in do njenega konca, na primeru Trsta, kjer so se na eni strani križali interesi tam živečega prebivalstva, na drugi pa načrti velesil. Veliki dogovori so marsikdaj obšli interese lokalnega prebivalstva, poudarja avtor, in »marsikdaj je vreščeca propaganda zamegljevala dejansko stanje in obe politiki, tako projugoslovanska kot proitalijanska, sta šli vsaksebi. Mesto je delil nevidni zid sovraštva, ki ga je pol stoletja prej vcepil italijanski nacionalizem... Postavlja se vprašanje, ali ima lahko eno mesto dve resnici in dve zgodovini, dve interpretaciji polpreteklega časa, in če je to zdravo za medčloveške odnose v mestu samem.« Marta Verginella v prispevku *Izkušnja NOB v pričevanjih tržaških delavcev* opozarja, da prav historiografska raba ustnih virov ponuja možnost ovrednotenja subjektivnih izkušenj in zapolnjevanja arhivskih vakuumov.

Nevenka Troha v razpravi *Odnos ljudi in političnih strank do zavezniških vojaških uprav v conah A in B Julijske krajine (1945–1947)* poudarja, da je prva cona delovala v okviru zahodne demokracije, druga v okviru ljudske oblasti. Odnos ljudi do njiju je bil največkrat odvisen od njihove narodnostne in socialne pripadnosti, medtem ko sta si oblasti prizadevali za priključitev teritorija k deželi matici (Italiji oz. Jugoslaviji); to je moč razbrati, npr. iz »delitve ljudi na 'naše' – Slovence in poštene demokratične Italijane,« ali poziva »odgovorimo z našim jezikom, z našo zgodovino, z našo superiorno civilizacijo, z našimi padlimi, da smo Italijani, hočemo Italijo in imeli bomo Italijo.« Prispevke z mednarodnega simpozija zaključuje študija Tatjane Ploj *Premoženjska struktura prebivalstva v Izoli in okolici leta 1953 in 1954*. Avtorica – na temelju statistične analize evidenčnih seznamov, izpolnjenih med 8. oktobrom 1953 in 1. majem 1954 – prikazuje premoženjsko strukturo tistih 578 optantov (po mednarodnih dogovorih so lahko izbirali med dvema možnostma: ostati in sprejeti jugoslovansko državljanstvo ali se izseliti na ozemlje Italije in obdržati italijansko državljanstvo), ki so se v navedenem času odločili javno zapustiti Izolo ali njeno okolico; premoženje v obliki nepremičnin je zapustila v upravljanje izbranim in uradno potrjenim upraviteljem le dobra četrtina (152) optantov.

Osrednjemu tematskemu sklopu sledijo študije s področja regionalne polifonije (3), večjezičnega šolstva nekoč in danes (3), istrske jezikoslovne bibliografije (3), kulturne dediščine (5), zgodovinpisja v praksi in teoriji. V slednjem sklopu so štiri razprave. V prvi, *Beneška kartografija kot vir za topografijo Dalmacije*, Ante Milošević naniza podatke, ki jih je mogoče razbrati iz beneških zemljevidov iz obdobja beneško-turških razmejevanj Dalmacije ob izteku 17. in na začetku 18. stoletja. Darja Mihelič nas seznaja *O začetkih piranskega solarstva*, ki sega v drugo polovico 13. stoletja. Tako proizvodnja soli, ki je v 14. stoletju nezadržno rasla, kot dohodki od trgovanja z

njo so omogočali, da je bil pomen srednjeveškega Pirana opazen v širšem prostoru, kot bi bilo sicer pričakovati po velikosti samega mesta in številu njegovega prebivalstva, poudarja avtorica. Lovorka Čoralić piše o življenjski poti *Altobella Averoldija* (~1468–1531), puljskega škofa in apostolskega legata za območje Beneške republike. Avtorica še posebej izpostavi Averoldijevo diplomatsko dejavnost v službi Svetega Sedeža ter nam na kratko predstavi vsebino njegove oporoke (1531), ki je dodana študiji v (latinskem) prepisu. V študiji *Annales E.S.C. in računalnik* avtor Dario Tommasela – na temelju analize člankov, ki jih je najznamenitejša francoska revija »*Annales E.S.C.*« v obdobju 1958–1986 posvetila preučevanju tehnike in metode dela z računalnikom na področju zgodovinskega raziskovanja – govori o vlogi in pomenu vključevanja informatike v metode socialno-zgodovinskega raziskovanja in zaključuje, da danes »zgodovinsko raziskovanje ne more več brez računalnika.«

Osmo številko zaključujejo rubrike: *delo naših zavodov in društev* (2), *ocene in poročila* (22), *in memoriam*. V slednji sta spominska zapisa o življenju in delu akademika Sergija Vilfana, najvidnejšega slovenskega pravnega zgodovinarja (Darko Darovec), ter dr. Vinka Šribarja, mednarodno uveljavljenega arheologa, ki je zadnja leta preživel na Kortini pri Sv. Antonu nad Koprom, kjer je snoval Študijsko središče za proučevanje zgodnjega srednjega veka Istre, Krasa in Furlanije (Matej Župančič).

Deveta številka Analov, kot že uvodoma povedano, vsebuje izvirne znanstvene in strokovne študije s področja naravoslovnih ved. Na tem mestu naj opozorim le, da so v njej – poleg ustaljenih rubrik (članki in razprave, varstvo narave, delo naših zavodov in društev, ocene in poročila) – objavljeni raziskovalni rezultati domačih in tujih strokovnjakov s treh tematskih sklopov: *ihtilogija* (riboslovje), *ekologija bentosa* (združb organizmov, ki žive na morskem dnu) in *krasoslovje*.

Lično opremljeni številki šestega letnika Analov (krasi ju bogato slikovno gradivo: barvne in črno-bele fotografije, zemljevidi, risbe, grafikoni) ponujata – tako kot predhodne – kopico zanimivega in vsebinsko raznovrstnega strokovnega gradiva.

Av gust Lešnik

Kobarid. Kobarid : Kobariški muzej, 1997. 306 strani.

Kot je že v uvodu zapisano, »knjiga ni ne kronika in ne zbornik, je pregled zgodovinskega dogajanja od prazgodovine do leta 1991.« Knjigo je sooblikovalo enajst avtorjev in nastalo je 306 strani obsežno, z bogatim slikovnim gradivom opremljeno delo ličnega izgleda. Knjiga je opremljena s 152 fotografijami, dvema zemljevidoma in štirimi arhivskimi dokumenti. Izdajo so poleg Kobariškega muzeja podprli Krajevna skupnost Kobarid, Občina Kobarid, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Gostilna Kotlar, Hotel Hvala in Zavarovalnica Triglav.

Uredniški odbor v sestavi Zdravko Likar, Alenka Raspet in Željko Cimprič je svoje delo opravil v dokaj kratkem času manj od enega leta.

Uvodnim besedam uredniškega odbora sledi prispevek *Nade Osmuk* »Kobarid od prazgodovine do antike.« Kobarid z okolico je vsekakor bogato arheološko najdišče, kar dokazujejo številne najdbe. Avtorica je podala kratek zgodovinski pregled obdobj in pripadajočih najdišč. Osrednja tema pa je arheološko najdišče Gradič nad Kobaridom. Avtorica je kot konservator Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica več let vodila in izvajala zaščitna izkopavanja. Najdena je bila zbirka 26 bronastih kipcev, ki predstavljajo klasične podobe rimskih bogov.

Slavko Ciglenečki v prispevku »Poznoantični in slovanski sledovi na Kobariškem« obravnava arheološka najdišča iz tega obdobja na Kobariškem. Največ prostora je namenil v zadnjem času zelo odmevnemu nahajališču Tonovcov grad. Gre za zanimivo odkritje zgodnjekrščanskih cerkva in bogatega arheološkega gradiva, ki je tudi slikovno prikazano. Sledi prikaz nahajališč kot so Gradec pri Drežnici, Gradec pri Logjeh, Molida pri Robiču in Gradič nad Kobaridom. Avtor na koncu poda tezo o poselitvi tega območja.

Franc Rupnik si je v prispevku »Kraj in župnija Kobarida od začetka drugega tisočletja do leta 1848« zadal nalogo, prikazati čas od prve omembe Kobarida vse do leta 1848. Sprva opredeli